

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ В
ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ СТАРШОКЛОСНИЦЬ**

Дана стаття присвячена розгляду впливу творчого самовираження на професійне самовизначення старшокласниць.

Данная статья посвящена рассмотрению влияния творческого самовыражения на профессиональное самоопределение старшеклассниц.

This article is devoted consideration of influence of creative self-expression on professional self-determination of senior pupils.

Постановка проблеми. Сьогоднішні процеси соціально-економічних перетворень створюють у свідомості молоді досить суперечливу картину сучасного суспільства, порушують традиційні механізми соціальної регуляції, та статево-рольового балансу. Але, разом з тим, в умовах демократизації істотно розширюються можливості вибору форм і способів життєвого самовизначення юнаків і дівчат. У молодіжному середовищі сполучається інноваційний потенціал і консервативність, що не може не відбитися на процесі самовизначення [1,2,7]. Слід зауважити, що сучасні дівчата втратили або втрачають свою жіночність, чутливість, крихкість і дозволяють собі непристойну поведінку. Цьому свідчать поширене куріння серед дівчат, нецензурна лексика, вживання алкоголю і навіть наркотичних речовин та багато що інше.

Вивчення гендерних аспектів життєвого самовизначення молоді дає можливість глибше проникнути в структури її ціннісного простору, простежити життєві практики, розширити наукові знання про даний віковий період життя людини й про соціогендерні відношення в різних сферах життєдіяльності. Аналіз соціального життя дозволяє внести безліч виправлень у поняття маскулінності й фемінності, у сприйняття статевої ролі, які стали менш виразними. У цей час ідеали маскулінності/фемінності значно повніше, ніж раніше враховують різноманіття індивідуальних варіацій. Сучасна молодь формує життєдіяльність у ситуації, коли в суспільстві декларативно зізнається гендерна рівність, але на практиці існує гендерна асиметрія загальносоціальних і сімейних ролей і формується суперечливий набір гендерних норм, стереотипів, правил поведінки. [4]

Саме це і обумовлює активний науковий пошук оптимальних доріг професійного визначення, перш за все, старшокласниць, з використанням різних засобів творчості. Одним з таких засобів, на наш погляд, може стати використання методів арттерапії. Арттерапія, за даними літератури, апелює до образного мислення і цілісного сприйняття світу особи і включає могутній потенціал ефективності не лише відносно корекції, але і розвитку психічних структур.

Аналіз останніх робіт і публікацій. Професійному самовизначенню присвячено багато робіт В.Чупрова, що розглядає його як міру й вихідний пункт відношення молоді до свого положення в суспільстві; в соціально-філософській літературі одержали інтенсивну розробку такі аспекти самовизначення молоді, як вибір молоддю ліній свого життєздійснення, співвідношення професійного самовизначення й життєвої перспективи, особливості її формування (Е.И.Головаха); життєві шляхи й орієнтації в процесі включення в громадське життя (М.Х.Титма, М.Е.Ашмане, А.А.Матуленіс); співвідношення суб'єктивних і об'єктивних факторів у життєвому самовизначенні (В.С.Пилипенко, А.И.Вишняк, Е.А.Донченко). У роботах цієї групи авторів по-новому позначена проблема ролі суб'єктивних факторів у процесі життєвого самовизначення молоді, було проведено їхнє уточнення й конкретизація (життєва перспектива, ціннісні орієнтації, стиль життя, сенс життя, життєва програма); проблема життєвого самовизначення особистості і її ідентифікацій представляла й становить інтерес для багатьох відомих психологів,

представників різних наукових шкіл і напрямків (З.Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, Х.Салліван, Э.Фромм, А.Маслоу, К.Роджерс, Дж.Мід, Т.Шибутані, В.С.Агеев, А.Г.Асмолов, М.Р.Гінзбург, А.В.Петровский, В.Ф.Сафін, Д.И.Фельдштейн і ін.). В останні роки підвищився інтерес до вивчення загальних зв'язків і закономірностей функціонування молодого покоління, розгляд молоді як суб'єкт соціальних відносин (В.И.Чупров, С.Н.Бикова, Е.Д.Ігітханян, Ю.А.Зубок, С.Г.Спасибенко); дослідженню соціального статусу даної соціально-демографічної групи й еволюції ціннісної сфери молодого покоління (Ю.Р.Вишневський, Л.А.Гегель, Е.А.Гришина, Ю.А.Зубок, А.И.Ковальова, В.А.Луків, В.А.Родіонов і ін.); визначенню суб'єктивності молоді в професійному самовизначенні (М.В.Ковтун, Д.Л.Константиновський, Г.А.Чередниченко, В.Н.Шубкін). [3,5,6] Диференціювання соціальних ролей жінок і чоловіків, обумовлені соціальними, культурними й психологічними аспектами, розробляли Ш.Ортнер, Г.Рабін, А.Річ, Р.Уігер та ін.

Метою статті є дослідження впливу творчого самовираження в професійному самовизначенні старшокласників, а також розробка технології професійного визначення за допомогою творчого самовираження.

Основний матеріал дослідження. Дослідження проводилося на базі Луганських шкіл. У експериментальну групу відібрали 40 дівчаток 10-х і 11-х класів.

Для виявлення круга інтересів старшокласниць ми використали ряд методик, серед яких орієнтаційна анкета Б. Басса «Визначення спрямованості особистості», яка дає нам можливість зрозуміти, на що направлені учениці випускних класів на даному етапі розвитку; методика «диференціально-діагностичний опитувальник» Е. А. Клімова (ДДО), необхідна для визначення профорієнтації старшокласниць; опитувальник С. Бем, який показує наскільки розвинені маскуліність і фемінність у випробовуваних. Також була використана методика діагностики особи за допомогою психогеоетричного тесту С. Деллінгера в адаптації А. А. Алексєєва і Л. Громовий, яка дозволяє дати характеристику особистих якостей і особливостей поведінки людини.

Результати діагностичного матеріалу показали, що 41% досліджуваних мають спрямованість на спілкування, 37% направлені «на себе» і 22% старшокласниць направлені на справу.

Згідно з виставами Б. Басса, спрямованість на себе – це орієнтація на пряму винагороду і задоволення безвідносно роботи і співробітників, агресивність в досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, дратівливість, тривожність, інтровертність.

Спрямованість на спілкування – прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність, але часто на шкоду виконанню конкретних завдань або наданню щирої допомоги людям, орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в прихильності і емоційних стосунках з людьми.

Спрямованість на справу – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконанні роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність відстоювати на користь справи власну думку, яка потрібна для досягнення загальної мети.

Наступні дані, які ми отримали, після проведення методики «ДДО» були такими: Людина - художній образ – 58%, Людина – людина – 25%, Людина – знакова система – 11%, Людина – природа – 6%, Людина – техніка 0%. Це говорить про те, що більшості дівчаткам, що вчать, підійдуть творчі спеціальності (58%) і професії, пов'язані з обслуговуванням людей, із спілкуванням (25%).

«Людина–природа» - для цього типу особи личать професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом і лісовим господарством.

«Людина–техніка» - всі технічні професії.

«Людина-людина» - всі професії, пов'язані з обслуговуванням людей, із спілкуванням.

«Людина-знак» - всі професії, пов'язані з обчислюванням, цифровими і буквеними знаками, у тому числі і музичні спеціальності.

«Людина-художній образ» - всі творчі спеціальності.

Показники опитувальника С. Бем дали нам можливість з'ясувати, що всього лише 9% випробовуваних мають виражену форму фемінності, 3% - виражену маскулінність, ще 9% дівчаток – андрогінність. Останні респонденти також мають андрогінність, проте ми зробили акцент на спрямованість особи у бік маськулінності або фемінності, і з'ясували, що 50% учасниць дослідження мають спрямованість у бік маскулінності, а 29% - у бік фемінності.

За даними діагностики особи психогеоетричного тесту 42% опитаних вибрали фігуру «зігзаг», 23% - «трикутник», 16% випробовуваних віддали перевагу «квадрату», 13% респондентів вибрали «круг» і 6% зупинилися на «прямокутнику».

Квадрат: властиві такі характеристики як працьовитість, старанність, потреба доводити почату справу до кінця, завзятість, що дозволяє добиватися завершення роботи.

Трикутник: ця форма символізує лідерство. Найхарактерніша особливість – здатність концентруватися на головній меті. Трикутники – енергійні, неспинні, сильні особи, які ставлять ясні цілі і, як правило, досягають їх.

Прямокутник: символізує стан переходу і зміни. Це тимчасова форма особи, характеризується такими рисами як непослідовність і непередбачуваність вчинків в перебігу перехідного періоду.

Круг: найдоброзичливіший з п'яти форм. Вони самі кращі комунікатори, володіють високою чутливістю, розвиненою емпатією.

Зигзаг: символізує креативність, творчість.

Висновки і подальші перспективи роботи: Дослідження допомогло нам виділити спрямованість особистості, внаслідок чого ми визначили, що більшість старшокласниць орієнтовані на спілкування (41%), меншість за все направлені на справу (22%), що означає необхідність в роботі над орієнтиром випускниць не лише на спілкування і себе, але ще і на справу. Завдяки методики С. Бем можна зробити висновок, що у дівчат, не дивлячись на андрогінність, більше схильність до чоловічих рис (50%), що говорить про необхідність розвитку жіночих якостей і вживання їх для реалізації і вибору своєї професії. Ми також виявили наявність творчих здібностей (42%) і схильність до художніх професій (58%). Таким чином, враховуючи круг інтересів старшокласниць, ми розробили і почали використовувати розвиваючу програму для професійного самовизначення старшокласниць з використанням творчого самовираження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алешина Ю.Е., Волович А.С. Проблемы усвоения ролей мужчины и женщины // Вопросы психологии, 1991, № 4. С. 74-82.
2. Абетка прав працюючих жінок та гендерної рівності / МОП / В.І., Литвин, Л.П. Костриця (наук. ред.), С.І. Литвин (пер. з англ.). — Женева : МБП, 2000. — 88 с.
3. Гендерний розвиток в Україні. Реалії і перспективи / Шведське агентство з міжнародного розвитку (Sida) / Тамара... Мельник (підгот.), Марія Корчинська (пер.), Сергій Пятерников (фото). — К. : ЛОГОС, 2003. — 104с.
4. Герасименко Г. В. Гендерні аспекти соціальної політики в Україні: монографія. — Умань: СПД Сочінський, 2008. — 250с.
5. Каган В. Е. Семейные и полоролевые установки у подростков. // Вопросы психологии. — №2, — 1987. С 54-61.
6. Кравець Володимир Петрович, Кікінежді Оксана Михайлівна. Педагогіка та психологія: гендерний аспект: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.. — Т. : Навчальна книга-Богдан, 2004. — 122с.
7. Лавриненко Наталья Васильевна. Женщина: самореализация в семье и обществе (Гендерный аспект) / НАН Украины, Институт социологии {Киев}. — К.: ВИПОЛ, 1999. — 172с.